Alcumena
Pismo Interdyscyplinarne
Interdysciplinary Journal

Nr 2(2)/2020

CC BY SA

DOI: 10.34813/psc.2.2020.8
www.alcumena.fundacjapsc.pl

Polityka energetyczna Chin wobec Wenezueli

China's energy policy towards Venezuela

Karolina Kaczmarczyk
ORCID: 0000-0002-0801-9799
e-mail: karolinakaczmarczyk97@gmail.com
Uniwersytet Jagielloński
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych

The subject of the research in this article is China's energy policy towards Venezuela. The aim is to analyse cooperation in this area from the 1990s to the present day. The article will outline the energy policy of the Middle Kingdom. Then in the next part, Sino-Venezuelan economic relations will be presented, with particular emphasis on the role of crude oil as a resource of most importance. The methods used include document analysis, historical analysis and factor analysis. Hypotheses are: 1) Venezuela was an important partner for China in terms of importing raw materials, but its importance is declining due to internal problems and changes in China's energy policy. 2) Sino-Venezuelan relations are a good example of fulfilling the general goals and objectives of China's policy.

Key words: China, Venezuela, Chinese energy policy, crude oil.

Prezydent Chávez o stosunkach między Wenezuelą a Chinami mówił, że współpraca zaczyna się pod ziemią i rozciąga aż do stratosfery. Był to polityczny slogan, który znajdował swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości. W momencie, gdy relacje między tymi państwami były najsilniejsze, Chiny i Wenezuela prowadziły bliską współpracę zarówno w zakresie wydobycia i produkcji ropy naftowej, jak i technologii satelitarnej (Pez, 2011, s. 223). Jednakże podstawą stosunków zawsze była i do dziś pozostaje ropa naftowa, dlatego to ten stanowić będzie stanowić główny przedmiot analiz w niniejszym artykule.

Celem artykułu jest prześledzenie polityki energetycznej Chin względem Wenezueli od momentu zbliżenia tych państw w końcu lat 90. XX do czasów obecnych. Istotne jest znalezienie odpowiedzi na pytania, jaką rolę pełni Wenezuela w polityce energetycznej Chin oraz czy prowadzona przez nie polityka wobec Wenezueli odbiega od ogólnych założeń. Wobec tego autorka stawia dwie hipotezy: 1) Wenezuela była ważnym partnerem Chin w zakresie importu surowców, jednak jej znaczenie na skutek problemów wewnętrznych oraz zmian w polityce energetycznej Chin maleje; 2) Stosunki chińsko-wenezuelskie stanowią dobry przykład realizacji ogólnych celów i założeń polityki energetycznej Chin.

Stosunki chińsko-wenezuelskie nie są przedmiotem szczegółowych badań, tym samym brak jest analiz dotyczących konkretnych aspektów tych relacji, w tym współpracy z zakresu energii. Wśród publikacji, gdzie głównym tematem są gospodarcze stosunki chińsko-wenezuelskie należy wskazać: Peng W., China-Venezuelan relations during the Chávez reign, [w:] S. He (red.), China-Latin America Relations: Review and Analysis; Pez G. S., China and Venezuela: Oil, Technology, and Socialism, [w:] Hearn A.H., León-Manríquez J.L. (red.), China Engages Latin America: Tracing the Trajectory; oraz Kaplan S., Penfold M., China-Venezuela Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics. Obszernej wiedzy z zakresu sektora petrochemicznego w Wenezueli dostarcza monografia Smyrgały D. Oś naftowa. Latynoamerykańskie imperium Hugo Chaveza.

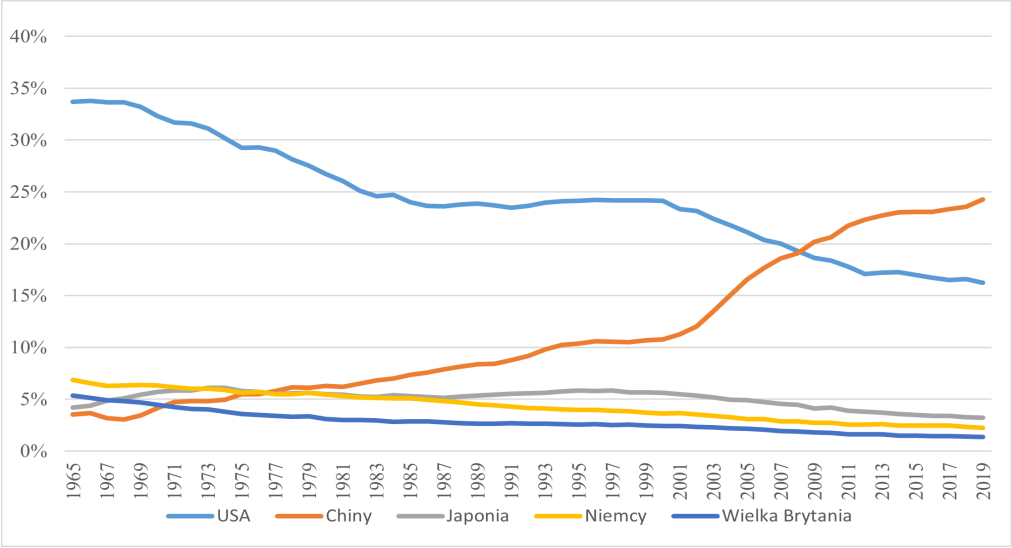
Pierwsza część niniejszego artykułu poświęcona została roli Chin jako państwa będącego największym konsumentem energii na świecie. Wskazane zostały trendy zużycia energii oraz wydarzenia, które prowadziły do zmian w zakresie polityki energetycznej. W dalszej części przedstawione zostały stosunki chińsko-wenezuelskie na tym tle.

Gospodarka Chin pozostaje od dekad jedną z najbardziej dynamicznych gospodarek na świecie. Zajmuje miejsca w czołówce nie tylko pod względem wielkości

(International Monetary Fund, 2020), ale również i stopy wzrostu (International Monetary Fund, 2020). Przemysł odpowiada za 39% udziału w PKB (The Word Bank, 2020) oraz za 66% udziału w ogólnym zużyciu energii (China Statistical Yearbook, 2019). Takie determinanty implikują duże zapotrzebowanie na energię.

Dane umieszczone na Wykresie 1. wskazują, że wśród największych światowych gospodarek duże wahania w zużyciu pojawiły się w Stanach Zjednoczonych i Chińskiej Republice Ludowej. Udział Chin w roku 1965 wynosił 3,5% w skali globalnej, zaś w roku 2019 było ta wartość 24,3%. Jest to jedyne państwa z przedstawionych, w którym nastąpił wzrost. Następował on stopniowo od lat 70. XX wieku. Najbardziej dynamiczny stał się z początkiem XXI wieku. Przyczyn tak dużego wzrostu należy szukać w zjawiskach, jakie wystąpiły w latach 90. XX wieku oraz decyzjach podjętych w ich wyniku.

Wykres 1. Udział 5 największych gospodarek w zużyciu energii w latach 1965-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statistical Review of World Energy – all data 1965-2019

Miały wtedy miejsce dwa wydarzenia, które wyznaczają początek zmian w polityce energetycznej Chińskiej Republiki Ludowej. Ich podłożem stały się zachwiania bilansu energetycznego oraz w konsekwencji wizja utraty bezpieczeństwa energetycznego. (Andrews-Speed i in., 2002 s.11). Nie chodziło tu o ogólny niedobór energii, bowiem już w roku 1994 rezerwy węgla szacowane były na 114 miliardów ton (China - Energy Reserves. (1995). Energy Exploration & Exploitation, 13(1), s.83). Obecnie wysokość podawana jest na poziomie 142 miliardów ton, co stanowi 13,2% zasobów światowych (BP, 2020, s.44), co wskazuje na duże znane zasoby tego surowca, za-

równo w latach 90. XX wieku, jak i obecnie. Problemem stały się braki określonego rodzaju surowca, konkretnie ropy naftowej. W roku 1995 po raz pierwszy w historii tego państwa konsumpcja tego surowca przekroczyła jego produkcję. Było to tym bardziej znaczące, że do tego roku Chiny były jednym z największych eksporterów ropy naftowej. Zmiana z eksportera na importera spowodowana była rosnącym zapotrzebowaniem na produkty olejowe, głównie w transporcie oraz niepowodzeniem w próbach zwiększenia produkcji krajowej. Drugie zjawisko miało miejsce w latach 1998 i 1999. Nastąpił wtedy dwuletni spadek zużycia energii. W tym samym czasie zgromadzone zapasy węgla urosły do rekordowego poziomu na skutek nadprodukcji. Na spadek konsumpcji wpłynęło kilka czynników: spowolnienie gospodarcze będące efektem kryzysu azjatyckiego w roku 1997, obniżenie produkcji w przemyśle energochłonnym, zamykanie nieefektywnych fabryk państwowych oraz częściowe zastępowanie węgla przez gaz (Andrews-Speed i in., 2002 s. 21-22).

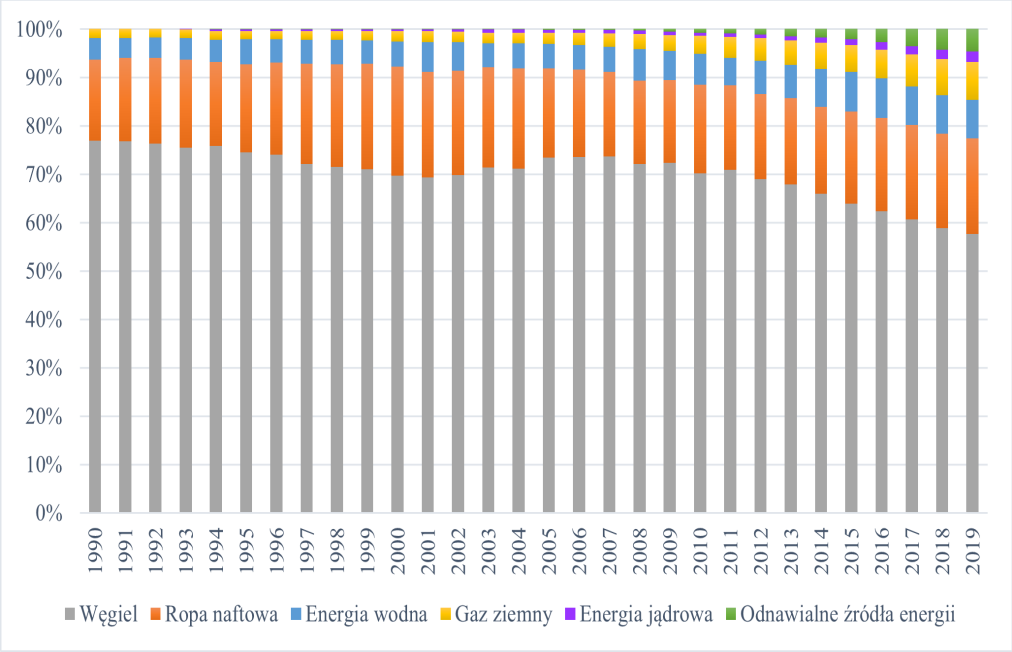
Polityka energetyczna jest istotna nie tylko ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego państwa, a tym samym rozwoju gospodarki, ale pełni także istotną rolę w polityce zagranicznej. Międzynarodowe stosunki gospodarcze są wysoko zglobalizowane, co sprzyja wykorzystywaniu surowców jako elementu politycznego. Szczególnie widoczne jest to w zakresie handlu ropą naftową i gazem ziemnym. Przejawami polityki energetycznej jako polityki zagranicznej mogą być różne zachowania państw-importerów i państw-eksporterów. Te znajdujące się w pierwszej grupie mogą aktywnie kształtować swoją politykę, posuwając się nawet do użycia siły jak Stany Zjednoczone lub wręcz przeciwnie opierać ją o umowy handlowe oraz bazować na samym rynku jak Unia Europejska. Państwa dysponujące surowcami mogą je z kolei wykorzystywać jako źródło utrzymania wpływów lub wywierania nacisku (Młynarski, 2011, s.34-36).

Szczególne znaczenie ropy naftowej dla Chin nie wynika jedynie z faktu, że to za jej pośrednictwem zaczęły dokonywać się rozległe zmian w polityce energetycznej, ale także z faktu dużego zapotrzebowania na ten surowiec. Państwo Środka jest największym importerem rop naftowej. Import na rok 2019 stanowi 22,5% globalnego importu (International Trade Center, 2020). Zużycie ropy w latach 2000-2009 wzrastało średnio o 7,5% w skali roku. Siedem razy szybciej niż w państwie będącym wtedy największym importerem – Stanach Zjednoczonych. Jest to tym bardziej znaczące, że surowiec ten Chiny zaczęły importować dopiero w roku 1993 (Młynarski, 2011, s.218).

Z Wykresu 2 wynika, że w Państwie Środka pierwsze miejsce w zaspokajaniu konsumpcji zajmuje niezmiennie węgiel. Jego szerokie wykorzystywanie związane

jest z faktem, że chińskie złoża są czwartymi pod względem wielkości (po Stanach Zjednoczonych, Rosji i Australii) (BP, 2020, s.44-46). Dla porównania zasoby ropy naftowej, czyli surowca, który jest drugi pod względem, udziału wynoszą w zaledwie 1,5% (BP, 2020, s.14). Zasoby gazu ziemnego, który wykorzystywany w mniejszym stopniu niż ropa wynoszą 4,2%, czyli prawie trzy razy więcej.

Wykres 2. Mix energetyczny Chin w latach 1990-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statistical Review of World Energy – all data 1965-2019

Na skutek opisanych okoliczności bezpieczeństwo dostaw energii, zwłaszcza ropy naftowej zaczęło być coraz bardziej poważną kwestią. Od połowy lat 90. XX wieku głównymi celami w zakresie polityki energetycznej Chin stały się: maksymalizacja krajowej produkcji ropy i gazu, dywersyfikacja dostaw ropy naftowej, inwestycje zagraniczne przy udziale chińskich narodowych koncernów naftowych ze szczególnym uwzględnieniem regionu Azji i Bliskiego Wschodu, budowa infrastruktury umożliwiającej szybsze oraz tańsze transportowanie ropy i gazu (Andrews-Speed i in., 2002 s.25).

W kolejnych latach kwestie związane z energetyką stanowiły ważny punkt. W X Planie Pięcioletnim na lata 2001-2005 po raz pierwszy w publicznym dokumencie dotyczącym polityki energetycznej pojawił się termin „bezpieczeństwo energetyczne". Sformułowane zostały też założenia dla chińskiej strategii naftowej na wiek XXI (Młynarski, 2011, s. 221). Określono w nim, że energia,

a w szczególności ropa naftowa mają strategiczne znaczenie. Wskazano na brak możliwości krajowego zaspokojenia jej zapotrzebowania konieczność podjęcia wszelkich dostępnych środków, aby oszczędzać i zastępować ropę, przyśpieszyć eksploatację złóż oraz ustanowić system ochrony najważniejszych zasobów (The National People's Congress of the People's Republic of China, 2001). W XI Planie Pięcioletnim na lata 2006-2010 zaznaczono potrzebę dywersyfikacji źródeł energii. Wyodrębniono kluczowe punkty dotyczące energii na kolejne lata m.in. wzmocnienie eksploracji złóż i usprawnienie wydobycia węgla przy jednoczesnym zmniejszeniu jego wpływu na środowisko, rozwój nowych technologii, rozwój i współpraca z zagranicą w sprawie wydobycia i dostaw ropy oraz gazu, rozwój energii odnawialnej (The National People's Congress of the People's Republic of China, 2006, ss.15-16). W kolejnych planach zagadnienia dotyczące energii pozostawały żywotną kwestią, która była kształtowana w zależności od przewidywanych potrzeb. Przykładowo w XIII Planie Pięcioletnim na lata 2016-2020 wielokrotnie poruszane są kwestie ochrony środowiska w związku z produkcją i konsumpcją energii (The National People's Congress of the People's Republic of China, 2016).

Lata 90. XX wieku to czas zmian również w Wenezueli. W roku 1999 prezydentem został Hugo Chávez, dzięki któremu państwo to wkroczyło na zupełnie nową ścieżkę. Idee zapoczątkowanej przez niego rewolucji boliwariańskiej wywarły wpływ na życie polityczne, społeczne i kulturalne. Istotne reformy dotyczyły też gospodarki. Wcześniej ważną rolę pełniły zalecenia Konsensusu Waszyngtońskiego, które postulowały prowadzenie gospodarki na wzór zachodni w duchu neoliberalnym. Zalecenia te spotykały się już wcześniej z falą krytyki ze strony państw rozwijających się. Podnosiły one, że wytyczne nie są dostosowane do wyzwań i problemów, z jakimi muszą się mierzyć państwa rozwijające się. Tym samym państwa te poszukiwały innych, alternatywnych ścieżek rozwoju. Atrakcyjnym przykładem stały się Chiny. Te w przeciwieństwie do Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego czy państw wysokorozwiniętych nie warunkują współpracy od stopnia wolności gospodarczej i reform. Nie bez znaczenia pozostawało też przekonanie, że Chiny jako państwo należące do grupy państw rozwijających się, jest w stanie lepiej zrozumieć potrzeby i problemy tych państw (Armony, 2011, ss. 28-31).

Po objęciu władzy przez nowego prezydenta stosunki między Państwem Środka a Wenezuelą zaczęły się gwałtownie rozwijać. Kwitła współpraca polityczna, naukowa, technologiczna czy kulturowa. Znacząco zwiększyła się też wymiana handlowa, która z czasem zaczęła obejmować coraz więcej towarów (Peng, 2011, ss. 142-143).

Fundamentem kooperacji była jednak od zawsze ropa naftowa. Chiny dostrzegły w Wenezueli nie tylko możliwość uzyskania tanich i regularnych dostaw tego surowca na korzystnych warunkach, ale także szerokie pole do inwestycji. Stopniowo współpraca przestawała polegać jedynie na wymianie handlowej, a zaczynała obejmować cały łańcuch produkcji ropy. W 1996 r. podczas wizyty premiera Chin Li Penga podpisano porozumienie dotyczące rozwoju współpracy w zakresie ropy naftowej. Rok później China National Petroleum Corporation uzyskała prawa górnicze do eksploatacji dwóch pól naftowych. Były to: pole naftowe Intercampo oraz pole naftowe Caracoles. Produkcja zaczęła się już w następnym roku (Peng, 2012, s. 144, Smyrgała, 2012, s. 97). Był to ówcześnie największy chiński projekt inwestycyjny w regionie Ameryki Łacińskiej, a równocześnie pierwsza znacząca chińska inwestycja w wenezuelski sektor energetyczny (Yanran, 2016, s. 100; Peng, 2012, s.145). Już w roku 2003 wspomniany koncern zainwestował w badania, mające na celu poszukiwanie złóż ropy i gazu w Wenezueli 660 milionów USD. Na przełomie roku 2004 i 2005 chińskim koncernom przyznane zostały prawa do eksploatacji 15 pól naftowych. W kolejnym roku powstał plan budowy tankowców, które miałyby dostarczać ropę na rynek chiński o łącznej wartości 1,3 miliarda dolarów. W 2009 r. podpisany został kontrakt inwestycyjny dotyczący zagospodarowania kolejnych złóż oraz, w tym samym roku umowa pożyczki dla Wenezueli na eksploatację złóż w wysokości 20 miliardów dolarów (Smyrgała, 2012, 97-98). Do roku 2015 zawarto ponad 450 umów dwustronnych i ponad 80 projektów, które zostały przełożone na pożyczki i inwestycje (Yaran, 2016, s. 101).

Z zagadnieniem kooperacji naftowej silnie związana jest chińsko-wenezuelska współpraca finansowa. W roku 2007 r. ustanowiono wspólny fundusz Venezuelan Chinese Joint Fund (FCCV) na kwotę 6 miliardów USD jako rezerwa dla bilateralnej współpracy. 4 miliardy pochodziły z Chin, pozostałe środki zapewniała Wenezuela. W 2009 r. ogólna kwota została zwiększona do 12 miliardów USD. W 2011 r. miało miejsce kolejne zwiększenie do łącznej kwoty 18 miliardów USD. Środki z tego funduszu przeznaczane są m.in. na rozwój społeczny, infrastrukturę, rozwój energetyczny, integrację przemysłową (Peng, 2012, s. 146). Spośród państw latynoamerykańskich, Wenezuela otrzymała najwięcej pożyczek udzielonych przez China Development Bank (CDB) oraz China Export-Import Bank (Ex-Im Bank). Ich liczba wynosi 17, a kwota to łącznie 62,2 miliardy USD. Dla porównania kwota ta w Brazylii wynosi 28,9 miliardów, Ekwadorze 18,4 miliardów, a Argentynie 17,1 miliardów (The Dialogue, 2020).

Umowy dotyczące współpracy finansowej czy pożyczek z Chinami mają inny charakter niż te, którymi posługują się instytucje międzynarodowe czy państwa wy-

sokorozwinięte. Jest w nich mniej warunków politycznych oraz brak w nich nacisku na rzetelność budżetową. Umowy te obarczone są więc większym ryzykiem, które poprzez zastosowanie odpowiednich mechanizmów jest zmniejszane. W Wenezueli umowy zabezpieczane są dostawami ropy naftowej. Są to tzw. umowy *loan for oil*. Na takie porozumienie składają się dwa kontrakty. Pierwszy ma charakter finansowy, w którym chińskie instytucje zgadzają się pożyczyć rządowi określoną kwotę. Drugi to umowa handlowa dotycząca sprzedaży i importu ropy od PDVSA (Petróleos de Venezuela, S.A), czyli państwowego przedsiębiorstwa zajmującego się wydobyciem i produkcją ropy. W ten sposób umowa handlowa zabezpiecza pożyczkę (Kaplan, Penfold, 2019, ss. 3-4).

Przykładem działania tego mechanizmu może być podpisane w roku 2010 porozumienie o długotrwałej współpracy Large Volume and Long Term Financing (FGVLP). Na jego mocy Państwo Środka zapewniało udzielanie przez 10 lat pożyczek opiewających na łączną kwotę 20 miliardów USD. Drugą część porozumienia stanowiła umowa podpisana przez The Petroleos de Venezuela SA oraz the Petrochina Co Ltd. dotycząca sprzedaży ropy naftowej jako zabezpieczenia spłaty udzielanych pożyczek (Peng, 2012, s.146).

Duże zasoby surowców niosą za sobą tak zarówno duże potencjalne korzyści, jak i zagrożenia. W polityce zagranicznej nieumiejętne zarządzanie nimi może prowadzić do przeceniania ich i nadmiernego polegania na eksporcie surowców jako źródle dochodu. Gospodarka zaczyna być wtedy nieefektywna. Może dojść do zahamowania rozwoju pozostałych sektorów i tym samym dużego spadku produkcji krajowej na skutek względnej nieopłacalności dalszego jej rozwijania. Sytuacja ulega pogorszeniu, gdy pojawiają się skutki nierozważnej polityki w postaci wysokiej inflacji. Z powodu wysokich cen waluty lub wysokiej inflacji zyski uzyskane na eksporcie surowca przeznaczane są na import brakujących dóbr. Ceny surowców energetycznych na rynkach światowych bywają bardzo zmienne, więc ich nagły lub duży spadek może wywołać kryzys całego państwa (Smyrgała, 2012, ss. 16-18). Wykres 3. obrazuje, jak duże i gwałtowne mogą być wahania cen ropy.

Wykres 3. Zmiany cen ropy naftowej na świecie w latach 1945-2020

Źródło: Macrotends, *Crude Oil Prices - 70 Year Historical Chart* https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart

Opisane zjawisko miało niejednokrotnie miejsce w historii Wenezueli. Państwo to posiada największe odkryte do tej pory złoża tego surowca na świecie (OPEC, 2018), co od zawsze stanowiło istotny element prowadzonej przez nią polityki gospodarczej i zagranicznej. Jednakże obecnie trwający kryzys gospodarczy, a także będący jego następstwem kryzys polityczny przybrał niespotykaną dotychczas skalę. Rodzi to szeroko idące konsekwencje. Produkcja ropy w Wenezueli spada z roku na rok, jej udział w eksporcie natomiast rośnie. Inflacja osiąga rekordowe poziomy. To w połączeniu z niekorzystnymi zjawiskami społecznymi m.in. wysoką przestępczością oraz korupcją zagraża interesom Chin w Wenezueli. Przede wszystkim zagrożone są regularne dostawy, spłata zaciągniętych zobowiązań oraz opłacalność dalszych i już trwających inwestycji.

Ograniczenie lub nawet brak dostaw wenezuelskiej ropy nie stanowi poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa energetycznego Chin, ponieważ postulat dywersyfikacji dostaw udało się w pełni zrealizować. Największymi eksporterami dla Chin są Arabia Saudyjska – 17%, Rosja – 15% oraz Irak i Angola – po 10%. Import z pozostałych 37 państw waha się od 1% do 8%. W przypadku Wenezueli jest to zaledwie 2% (International Trade Center, 2020).

W kwestii współpracy finansowej oraz w zakresie inwestycji można wskazać na jej rozluźnienie od roku 2013. Konkretnym przykładem tego może być udział Wenezueli w nowym wsparciu finansowych, jakie trafia do państw Ameryki Łacińskiej

w postaci np. kredytów. W latach 2010-13 było to 64%, a w latach 2014-2017 już tylko 18%. Proponowane środki oraz rozwiązania są więc bardzo ograniczone i mają na celu głównie podtrzymanie gospodarki państwa, by nie weszła ona w stan zupełnej zapaści, a rząd mógł spłacać swoje długi (Kaplan, Penfold, 2019, ss.2-3).

Rosnąca rola odnawialnych źródeł energii może w przyszłości stać się istotna dla stosunków, które nawiązują Chiny. Za rozwojem tego rodzaju energii stoi potrzeba ograniczenia zanieczyszczenia środowiska w Chinach, która ma przełożenie na stabilność społeczno-gospodarczą. Jest to także istotne w kontekście inwestycji oraz polityki zagranicznej (Chiu, 2020 s.4-5). Popyt na węgiel w Chinach pozostaje wysoki, a państwo to pozostaje jego największym producentem i konsumentem. Przemysł węglowy jest wysokorozwinięty i wydajny, a przechodzenie na gaz w przemyśle wymaga odpowiedniego dostosowania (International Energy Agency, 2020).

Polityka energetyczna jest nieodłącznym elementem każdego państwa. Decyzje podejmowane w tym zakresie mogą mieć przełożenie na wiele aspektów politycznych i gospodarczych. W przypadku Chin prowadziły m.in. do poszukiwania i zacieśniania współpracy z państwami, z którymi wcześniej utrzymywały jedynie bardzo ograniczone stosunki. Taki scenariusz miał miejsce w przypadku państw Ameryki Łacińskiej, w szczególności Wenezueli. Fundamentem współpracy, która z czasem wkraczała na coraz nowsze pola, był import ropy naftowej. Nawiązanie współpracy w tym zakresie umożliwiło Chinom uzyskanie dostaw, które były dla nich kluczowe oraz pozwalało na zmniejszenie zależności od głównych dotychczasowych importerów. W pierwszej dekadzie w Wenezueli ulokowanych było wiele chińskich inwestycji oraz dynamicznie rozwijała się wymiana handlowa. Dlatego można stwierdzić, że Wenezuela była ważnym partnerem dla Chin, nie tylko w zakresie importu surowców. Jednak założenie dywersyfikacji zakładało, że import wenezuelskiej ropy nie może stać się dominujący. Takie okoliczności pozostały jednak wyłącznie w warstwie teoretycznej. Wenezuela borykała się z poważnymi problemami wewnętrznymi, które odbijały się też na najważniejszym dla niej produkcie, czyli ropie. Obecny kryzys jest wyrazem ich nagromadzenia oraz wyboru określonej polityki.

Na tle przytoczonych faktów należy uznać pierwszą z hipotez - 1) Wenezuela była ważnym partnerem Chin w zakresie importu surowców, jednak jej znaczenie na skutek problemów wewnętrznych oraz zmian w polityce energetycznej Chin maleje za częściowo prawdziwą. Państwo Środka za jeden z podstawowych celów w dalszym rozwoju stawia sobie zwiększenie w bilansie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych. Szczególną uwagę zwraca się na ograniczenie roli węgla, jako przyczyniające-

go się w największym stopniu do powstawania zanieczyszczeń oraz skutków tego dla społeczeństwa i gospodarki. Jednakże są to procesy kosztowne, wymagające odpowiedniego przygotowania, dlatego ich wprowadzanie jest działaniem długotrwałym. Przykładem może być plan Chin, aby do roku 2060 uzyskać neutralność węglową. Obecnie nie można stwierdzić, że istnieje powiązanie między zwiększaniem udziału energii ze źródeł odnawialnych a rozluźnianiem się współpracy. Bardziej doniosłe znaczenie ma tutaj niestabilność Wenezueli oraz liczne problemy wewnętrzne tego państwa.

W latach 90. XX wieku Chiny stanęły przed koniecznością wprowadzenia szeroko zakrojonych reform w swojej energetyce. Podjęto wówczas decyzję o poszukiwaniu korzystnych dostaw surowców. Postulaty te zbiegły się z gwałtowanymi zmianami w państwach latynoamerykańskich, których początek miał miejsce w Wenezueli. Chiny dostrzegły możliwość współpracy z tym państwem w zakresie energetyki. Wenezuela była w stanie nie tylko zapewnić tanie dostawy dla Państwa Środka, ale posiadała także duży potencjał do szeroko zakrojonej współpracy naftowej. Biorąc pod uwagę podjęte działania oraz założenia i cele zawarte w Planach Pięcioletnich – początkowo uznanie ropy naftowej za surowiec o znaczeniu strategicznym i zapoczątkowanie importu tego surowca, a następnie podjęcie współpracy z innymi państwami w zakresie eksploatacji złóż i produkcji ropy naftowej hipotezę 2) Stosunki chińsko-wenezuelskie stanowią dobry przykład realizacji ogólnych celów i założeń polityki energetycznej Chin, należy uznać za prawdziwą.

Bibliografia

Andrew-Speed, P., Liao, X., Dannreuther, R. (2002). *The Strategic Implications of China's Energy Needs*. Abingdon: Routledge.

Armony, A.C. (2011). The China-Latin America Relationship: Convergences and Divergences. W: A.H. Hearn, J.L. León-Manríquez (red.), *China Engages Latin America: Tracing the Trajectory (ss. 23-51)*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

BP. (2020). Energy Outlock Edition.

BP. (2020). Statistical Review of World Energy – all data 1965-2019.

China - Energy Reserves. (1995). *Energy Exploration & Exploitation, 13(1), 83-83*.

China Statistical Yearbook. (2019). 9-9 Consumption of Energy by Sector.

Chiu, D. (2020). The East Is Green: China's Global Leadership in Renewable Energy. *Centre for International and Strategic Studies*. Pobrane z: https://www.csis.org/east-green-chinas-global-leadership-renewable-energy. [dostęp: 20.11.2020].

International Energy Agency. (2020). China. Pobrane z: https://www.iea.org/countries/china [dostęp: 21.11.2020].

International Monetary Fund. (2020). GDP Current prices. Pobrane z: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD. [dostęp: 30.10.2020].

International Monetary Fund. (2020). Real GDP Growth. Pobrane z: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD. [dostęp: 30.10.2020].

International Trade Centre. (2020). List of supplying markets for a product imported by China Metadata Product: 2709 Petroleum oils and oils obtained from bituminous minerals, crude. Pobrane z: https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c%7c%7c2709%7c%7c%7c4%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1. [dostęp: 5.11.2020].

Kaplan, S. Penfold, M. (2019). *China-Venezuela Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics*. Waszyngton: Kissinger Institute on China and the United States.

Młynarski, T. (2011). *Bezpieczeństwo energetyczne w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

OPEC. (2018). Share of world crude oil reserves. Pobrane z: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm. [dostęp: 16.11.2020].

Peng, W. (2012). China-Venezuelan relations during the Chávez reign, W: S. He (red.).

China-Latin America Relations: Review and Analysis (ss.142-149). Reading: Paths International Ltd.

Pez, G. S. (2011). China and Venezuela: Oil, Technology, and Socialism, W: A. H. Hearn, J. L. León-Manríquez (red.). *China Engages Latin America: Tracing the Trajector (ss. 221-234)*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Smyrgała, D. (2012). O*ś naftowa. Latynoamerykańskie imperium Hugo Cháveza*. Warszawa: Difin.

The Dialogue. (2020). China-Latin America Finance Database. Pobrane z: https://www.thedialogue.org/map_list/. [dostęp: 12.11.2020].

The National People's Congress of the People's Republic of China. (2001). Report on the Outline of the Tenth Five-Year Plan for National Economic and Social Development.

The National People's Congress of the People's Republic of China. (2006). Guidelines of the Eleventh Five-Year Plan for National Economic and Social Development.

The National People's Congress of the People's Republic of China. (2016). 13th Five-Year Plan (2016-2020) for National Economic and Social Development.

The Word Bank. (2020). Industry (including construction), value added (% of GDP) – China. Pobrane z: https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?locations=CN&view=chart. [dostęp: 31.10.2020].

Yanran, X. (2016) China's Strategic Partnerships in Latin America: Case Studies of China's Oil Diplomacy in Argentina, Brazil, Mexico and Venezuela, 1991 to 2015. *Open Access Dissertations 1577*.